

Zaaknr. : 14.ZK12850/15.B0280

Kenmerk : 14IT034538

Barcode : 

Aanpak blauwalgenoverlast 2016 – 2020

Doel van de notitie: Besluitvorming door het algemeen bestuur over een nieuwe aanpak van blauwalgenoverlast van waterschap Brabantse Delta in de periode 2016 - 2020.

Samenvatting: Waterschap Brabantse Delta werkt sinds 2007 op een structurele wijze aan de aanpak van blauwalgenoverlast in de stedelijke wateren. Met de opgedane ervaringen en nieuwe inzichten over effectieve bestrijdingsmethoden is voorliggend programmaplan voor de nieuwe aanpak van blauwalgenoverlast in de stedelijke (zwem)wateren en kleine wateren met natuurfunctie voor de periode 2016-2020 ontwikkeld. Het nieuwe programma omvat een scopewijziging in de aanpak. In hoofdlijnen omvat de scopewijziging:

- de aanpak is georganiseerd als een programma met een totaalopgave om de overlast door blauwalgen zoveel mogelijk te beperken en te beheersen;
- het programma is opgedeeld in (minimaal) 3 fasen. Op grond van een tweejaarlijkse evaluatie en prioritering in bestaande structurele overlastlocaties wordt (steeds) voor de start van een volgende fase krediet aangevraagd;
- om draagvlak te borgen, worden belanghebbenden vanaf het begin meegenomen in de zoektocht en het werken naar oplossingen. Binnen het waterschap wordt gewerkt met een Kernteam met vertegenwoordigers uit alle betrokken afdelingen;
- fysieke (bron- of symptoomgerichte) maatregelen worden alleen uitgevoerd als er bij alle betrokken partijen financieel commitment is uitgesproken op bestuurlijk niveau. Het waterschap draagt maximaal 50% bij aan de voorbereiding en uitvoering van maatregelen omdat ook andere partijen een rol hebben in en belang hebben bij een blauwalgenvrije waterpartij. Het ontbrekende deel van de bijdrage zal voornamelijk komen van gemeenten, maar ook provincie en exploitanten van zwemwateren zijn in potentie financiers van noodzakelijke maatregelen;
- een overlastlocatie wordt alleen aangepakt als alle noodzakelijke deelmaatregelen (bron- of symptoomgericht) kunnen worden uitgevoerd. Indien dit niet het geval is, wordt uitsluitend voor publieke voorlichting gekozen.

Er resteert nog krediet van het lopende project blauwalgenoverlast. Dit krediet (€ 775.000) is opgenomen in het IP onder nummer 6341 (Blauwalgen fase 2) en wordt in 2016 gebruikt voor de aanpak van o.a. de locaties *De Veste (Geertruidenberg)*, *De Blaak (Tilburg)* en *Lido/kanovijver (Waalwijk)*. Dit betekent dat de aanpak van blauwalgenoverlast wordt voortgezet binnen het lopende project maar volgens de hierboven genoemde nieuwe scope. Voor de daarop volgende fase 3 (2017-2018) en fase 4 (2019-2020) zal vooraf het benodigd krediet worden aangevraagd. Aan het eind van deze periode van zes jaar zal de nieuwe aanpak worden geëvalueerd.

Advies: Het algemeen bestuur stemt in met de voorgestelde nieuwe aanpak van blauwalgenoverlast voor de periode 2016 – 2020.

Bespreking in:	Vergaderdatum:
☒ Directieteam	7 juli 2015
☐ Overlegvergadering	
☒ Dagelijks Bestuur	24 november 2015
☐ Georganiseerd Overleg	
☒ Besluitvormend AB	27 januari 2016

☒ Bijlage(n) bij het besluit Programmaplan aanpak blauwalgenoverlast Brabantse Delta 2016-2020	15IT000245
-- Achtergronddocument(en) Ontwikkelprogramma naar een Robuust beheer en verantwoorde bedrijfsvoering van waterschap Brabantse Delta in 2020	11IT018064

Aanleiding en afbakening

Blauwalgenoverlast is een jaarlijks terugkerend probleem in verschillende wateren binnen ons beheergebied. Blauwalgen zijn schadelijk voor de gezondheid van mens en dier en verstoren tevens het ecologisch functioneren van het watersysteem. De bestrijding van blauwalgenoverlast gaat de taak van de regionale waterbeheerder te boven. Enerzijds omdat het probleem vaak is toe te wijzen aan bronnen waar de waterbeheerder met zijn bevoegdheden geen invloed op kan uitoefenen; anderzijds omdat blauwalgen ook zorgen voor (volks)gezondheidsrisico's en dit primair de verantwoordelijkheid is van gemeenten.

Waterschap Brabantse Delta is in 2007 gestart met een meerjarig project Bestrijding blauwalgenoverlast. Dit project heeft niet de gewenste resultaten opgeleverd, waardoor uiteindelijk alleen de eerste twee van de oorspronkelijk geplande vier fasen zijn opgestart.

(Gezamenlijke) aanpak blauwalgenoverlast is speerpunt waterschap

De aanpak van blauwalgenoverlast is echter wel een speerpunt in het beheer van waterschap Brabantse Delta en ook als zodanig opgenomen in het in 2012 opgestelde "*Ontwikkelprogramma naar een robuust beheer en verantwoorde bedrijfsvoering van waterschap Brabantse Delta in 2020*" (kenmerk 11IT018064). In dit ontwikkelprogramma is de opgave verwoord dat het waterschap zich inspannt om samen met andere partijen de overlast door blauwalgen zoveel mogelijk te beperken en beheersen. Een gezamenlijke aanpak is noodzakelijk omdat in het verleden door het ontbreken van draagvlak bij andere partijen het noodzakelijke maatregelpakket niet volledig werd uitgevoerd. Door het draagvlak bij andere betrokken partijen aan de voorkant te borgen, wordt helder dat ook andere partijen zich zullen inspannen en wordt bereikt dat de blauwalgenoverlast daadwerkelijk wordt bestreden. Hiermee voorkomen we dat spijmaatregelen worden getroffen.

Het ontwikkelprogramma is in 2012 aan het algemeen bestuur voorgelegd. De aanpak van blauwalgenoverlast is hierbij gepresenteerd als een ontwikkelrichting. Deze ontwikkelrichting was echter nog niet uitgewerkt in een intern plan. In voorliggend *Programmaplan Aanpak Blauwalgenoverlast 2016-2020* is de aanpak van overlast door blauwalgen in de stedelijke (zwem)wateren en kleine wateren met een natuurfunctie voor de periode 2016-2020 nu wel uitgewerkt. Hierin zijn de ervaringen uit de aanpak tot 2015 en nieuwe inzichten over effectieve bestrijdingsmethoden van blauwalgenoverlast meegenomen.

Afbakening

Blauwalgen komen voor in alle typen wateren waar sprake is van een relatief grote belasting met nutriënten in combinatie met een geringe verversing. Bij dit programma ligt de focus op de overlast in stedelijk water, zwemwater of kleine wateren met een natuurfunctie. Belangrijkste argumenten hiervoor zijn dat:

1. de impact van en aandacht voor overlast in deze wateren het grootst is;
2. er relatief eenvoudig een effectief maatregelpakket kan worden samengesteld (in landelijk gebied zijn de bronnen veelal diffuus).

Dit betekent niet dat er in de overige wateren in ons beheergebied geen aandacht is voor het beperken/voorkomen van blauwalgenoverlast. Voor het MarkVlietsysteem en wateren in landelijk gebied volstaat veelal een symptoomgerichte aanpak door extra doorspoelen. Door de agrarische sector wordt tevens een geringe mate van blauwalgen in het oppervlaktewater niet als probleem ervaren. Voor de Binnenschelde en het Markiezaatsmeer wordt samen met andere partijen eerst een watersysteemanalyse uitgevoerd waarbij de uiteindelijke oplossingsrichting samenhangt met besluitvorming over het aangrenzende Volkerak-Zoommeer.

Beoogd effect

Samen met betrokken partijen en belanghebbenden de structurele blauwalgenoverlast laten afnemen tegen maatschappelijk aanvaardbare kosten.

Resultaten

De verwachting is dat:

1. het aantal meldingen van blauwalgenoverlast door bewoners en gebruikers afneemt;
2. de waterkwaliteit en ecologische ontwikkeling in de planperiode op zo'n vijf tot tien structurele overlastlocaties verbetert;
3. de gezondheidsrisico's voor mens en dier als gevolg van blauwalgen afnemen.
4. het aantal gebruiksbeperkingen als gevolg van blauwalgenbloei afneemt.
5. er kennis en kunde wordt opgedaan voor het voorkomen/beperken van blauwalgenoverlast in de toekomst.

Scopewijziging in de aanpak

De volgende onderdelen in de gewijzigde aanpak zijn nieuw ten opzichte van de aanpak in de periode van 2007 – 2015:

- de aanpak is georganiseerd als een programma met een totaalopgave om de overlast door blauwalgen zoveel mogelijk te beperken en te beheersen;
- het programma is opgedeeld in (minimaal) 3 fasen. Op grond van een tweejaarlijkse evaluatie en prioritering in bestaande structurele overlastlocaties wordt (steeds) voor de start van een volgende fase krediet aangevraagd;
- om draagvlak te borgen, worden belanghebbenden vanaf het begin meegenomen in de zoektocht en het werken naar duurzame oplossingen. Binnen het waterschap wordt gewerkt met een Kernteam met vertegenwoordigers uit alle betrokken afdelingen;
- fysieke (bron- of symptoomgerichte) maatregelen worden alleen uitgevoerd als er bij alle betrokken partijen financieel commitment is uitgesproken op bestuurlijk niveau. Het waterschap draagt maximaal 50% bij aan de voorbereiding en uitvoering van maatregelen omdat ook andere partijen een rol hebben in en belang hebben bij een blauwalgenvrije waterpartij. Het ontbrekende deel van de bijdrage zal voornamelijk komen van gemeenten, maar ook provincie en exploitanten van zwembaden zijn in potentie financiers van noodzakelijke maatregelen.
- een overlastlocatie wordt alleen aangepakt als alle noodzakelijke deelmaatregelen (bron- of symptoomgericht) kunnen worden uitgevoerd. Indien dit niet het geval is, wordt uitsluitend voor publieke voorlichting gekozen.

Argumenten voor de nieuwe aanpak van blauwalgenoverlast

1. De lessen uit het voorgaande project blauwalgenoverlast (IP6341) zijn meegenomen in nieuwe aanpak

De belangrijkste lessen hieruit zijn:

1. er was niet altijd voldoende inzicht in alle oorzaken van het probleem;
2. de noodzakelijke maatregelen zijn vaak slechts gedeeltelijk uitgevoerd;
3. er was niet altijd voldoende draagvlak bij alle betrokken partijen, mede als gevolg van een gebrekkige communicatie en trage uitvoering van maatregelen.

2. Het programmaplan is conform bestuurlijke ambities uit het Waterbeheerplan en het Bestuursakkoord

Het *programmaplan Aanpak blauwalgenoverlast 2016-2020* is volledig in lijn met de samenwerkingsambitie uit het Bestuursakkoord 2015-2019 en het Waterbeheerplan 2016-2021. Voor het realiseren van het gestelde doel (structurele blauwalgenoverlast laten afnemen tegen maatschappelijk aanvaardbare kosten) is het noodzakelijk dat het waterschap samenwerkt met belanghebbenden en deze belanghebbenden ook hun (financiële) verantwoordelijkheid nemen. Dit vormt een belangrijk onderdeel van de nieuwe aanpak.

Kanttekeningen en risico's

1. De complexiteit van de problematiek vormt een risico bij het werken naar oplossingen

Het ontstaan van blauwalgenoverlast komt door een overmaat aan nutriënten ten opzichte van de draagkracht van het watersysteem. Inzicht krijgen in de herkomst van de nutriënten en de draagkracht van het watersysteem is soms een complexe zoektocht. Ervaring leert dat onvoldoende inzicht in de bepalende stuurvariabelen de kans vergroot dat niet de juiste maatregelen worden uitgevoerd, en daarmee de overlast niet structureel wordt weggeworpen. Daarom wordt in de nieuwe aanpak altijd eerst een vooronderzoek gedaan naar de oorzaken van de overlast en de draagkracht van het watersysteem.

2. Alleen het uitvoeren van het totaalpakket aan maatregelen is voldoende effectief

Het hiervoor genoemde vooronderzoek moet de basis vormen voor een totaalpakket aan maatregelen om de overlast in de toekomst te voorkomen. De ervaring in de aanpak tot nog toe leert dat als slechts een gedeelte van het totaalpakket wordt uitgevoerd de blauwalgenoverlast niet duurzaam wordt bestreden. Als tijdens het voorbereidingstraject blijkt dat hieraan niet kan worden voldaan, wordt afgezien van brongerichte maatregelen. Door dit uitgangspunt te hanteren, gaan we er vanuit dat alleen (kosten)effectieve maatregelen worden getroffen. Overigens blijft in deze zwaarbelaste wateren altijd een vinger aan de pols nodig en is volledige garantie op het uitblijven van nieuwe overlast niet te geven.

3. Draagvlak

Alle belanghebbenden worden in een zo vroeg mogelijk stadium betrokken voor het verkrijgen van het noodzakelijke draagvlak voor de uit te voeren maatregelen. Voordat met onderzoek en uitvoering van maatregelen wordt gestart, moeten betrokken partijen op bestuurlijk niveau hun commitment uitspreken,

wat zich bijvoorbeeld bij gemeenten moet uiten in een voldoende financiële bijdrage. Hiermee wordt voorkomen dat het noodzakelijke maatregelpakket slechts gedeeltelijk wordt uitgevoerd.

4. Het bestrijden van blauwalgenoverlast en het bijbehorend realiseren van helder water leidt tot meer waterplantengroei en hiermee een mogelijke toename van onderhoudskosten

Dit risico geldt met name voor wateren met een afvoer- of doorvoerfunctie en kan worden verkleind door het aanpassen van het reguliere onderhoud op zo'n verbeterde locatie. Bij het bepalen van het noodzakelijke maatregelpakket wordt daarom tevens een passend onderhoud geformuleerd en worden hier met alle betrokkenen afspraken over gemaakt.

Fasering en financiële dekking

Hiervoor wordt verwezen naar de figuur hieronder. Op dit moment zitten we in fase 2 (2015+2016) en deze fase zal worden afgerond volgens de nieuwe uitgangspunten. Hiervoor resteert een bedrag van € 775.000 van het project met IP nummer 6341 (Blauwalgen fase 2). Binnen fase 2 zal worden gestart met de voorbereiding van de volgende fase (fase 3), zodat er continuïteit in de uitvoering blijft. In de voorbereiding zullen de uitkomsten van de evaluatie van fase 2 worden betrokken. Aan het eind van fase 2 wordt voor fase 3 opnieuw uitvoeringskrediet aangevraagd. Deze stappen/acties herhalen zich aan het eind van fase 3.

Voor de benodigde budgetten voor de fasen 3 en 4 wordt steeds voorafgaand nieuw krediet aangevraagd bij het algemeen bestuur op basis van de dan geactualiseerde lijst met prioritaire locaties. Dit betekent dus dat in 2016 krediet wordt aangevraagd voor fase 3 en in 2018 voor fase 4. Volgens de huidige inzichten gaat het om een bedrag van maximaal 1 miljoen per 2 jaar voor het waterschap (en een zelfde bijdrage van andere partijen, met name de gemeente(n)).

Uitvoeringsperiode Totaalopgave beheersen overlast blauwalgen												
Duur van het ontwikkelprogramma 2015-2020 (met een nieuwe aanpak)						(Eventueel) vervolg						
2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027
(afronden) fase 2		fase 3		fase 4		fase 5 en verder						
uitvoering max. 2-3 projecten		uitvoering max. 3-4 projecten		uitvoering max. 3-4 projecten		Uit te werken na evaluatie van de nieuwe aanpak in 2020						
	voorbereiden fase 3	voorbereiden fase 4		voorbereiden fase 5								
	evaluatie fase 2		evaluatie fase 3	evaluatie nieuwe aanpak								
	vaststellen UP 2017-2018 + aanvraag UVK		vaststellen UP 2019-2020 + aanvraag UVK	vaststellen UP 2021-2022 + aanvraag UVK								
Geraamde budgetten												
Totaal: € 1.000.000 * waarvan: waterschap 50% gemeente 50%		Totaal € 2.000.000 * waarvan: waterschap 50% gemeente 50%		Totaal € 2.000.000 * waarvan: waterschap 50% gemeente 50%								
* waarvan ca. 10% noodzakelijk voor onderzoek en voorbereiding												
UP = Uitvoeringsprogramma												
UVK = Uitvoeringskrediet												

Uitvoering

De uitvoering is verdeeld over (minimaal) drie fasen. In 2015 en 2016 wordt fase 2 van het lopende project blauwalgenoverlast (IP6341) afgerond. Op de volgende locaties is een vooronderzoek (systeemanalyse) uitgevoerd:

- De Veste, Geertruidenberg
- De Blaak, Tilburg.

Op dit moment vinden besprekingen plaats met de gemeenten over het vervolg. Uitvoering van maatregelen op deze locaties is voorzien voor 2016.

Op de overlastlocatie *Lido/kanovijver in Waalwijk* wordt in 2015 nader onderzoek naar de oorzaken van de overlast afgerond. De gesprekken met de gemeenten vinden plaats en naar verwachting zullen ook hier in 2016 verbetermaatregelen worden uitgevoerd.

Aan het eind van fase 2 (en fase 3) evalueert het Kernteam de bereikte voortgang. De resultaten van deze evaluatie worden eind 2016 (en 2018) samen met een nieuwe kredietaanvraag voor fase 3 (en fase 4) ter besluitvorming aan het algemeen bestuur voorgelegd.

We gaan primair voor een brongerichte aanpak. Daarmee zetten we in op een duurzame bestrijding van blauwalgen. Het algemeen bestuur krijgt hierbij een sturende rol bij het begin van deze nieuwe aanpak en bij het begin van iedere nieuwe uitvoeringsfase door het wel/niet instemmen met het voorgelegde Uitvoeringsprogramma en het verstrekken van de bijbehorende kredieten.

Prioritering

Er zijn in het beheergebied van Brabantse Delta op dit moment iets meer dan tien stedelijke oppervlaktewateren¹ en vier zwemwateren met structurele blauwalgenoverlast (zie bijlage 4 van het programmaplan). Het waterschap heeft jaarlijks middelen en capaciteit beschikbaar voor het aanpakken van hooguit drie tot vier locaties. Dit betekent dat er moet worden geprioriteerd. Dit gebeurt op grond van de volgende vijf criteria:

1. wel/geen sprake van structurele overlast;
2. mate van impact op de omgeving;
3. alle oorzaken zijn wel/niet in beeld (en kunnen worden weggenomen/beheerst);
4. wel/geen kosteneffectief maatregelpakket mogelijk;
5. wel/niet voldoende draagvlak aanwezig (en hieraan gekoppeld ook een financiële bijdrage van andere partijen zoals de gemeenten).

Ad1: Alleen locaties met structurele blauwalgenoverlast komen in aanmerking om te worden aangepakt. Als er op een locatie blauwalgen voorkomen, wil dat namelijk niet zeggen dat dit structureel is en dat ze op die locaties ook daadwerkelijk overlast veroorzaken. Er moet dus sprake zijn van meerdere jaren met blauwalgen en de omgeving moet hiervan daadwerkelijk overlast ondervinden. In het programmaplan zijn de criteria hiervoor uitgewerkt.

Ad2: De impact van blauwalgen is niet overal hetzelfde. De impact is het grootst als het een water betreft dat intensief wordt gebruikt en waar relatief veel mensen nabij het water vertoeven of als er sprake is van bijzondere natuurwaarden. Hier kan blauwalgengroei zorgen voor een onaantrekkelijke waterpartij, gezondheidsrisico's met zich meebrengen of zorgen voor een soortenarm ecosysteem. Vooralsnog zijn er geen onderscheidende doelstellingen vastgesteld voor stedelijke wateren (anders dan de functie *zwemwater*) en baseren we de prioritering op ervaringscijfers over het gebruik. Indien in de toekomst met gemeenten doelstellingen worden geformuleerd voor afzonderlijke wateren, zullen deze toegekende doelstellingen worden meegenomen in de prioritering. Bij de prioritering van zwemwateren speelt de mate van overschrijding van de gehanteerde normen een belangrijke rol.

Ad3: Op iedere overlastlocatie brengen betrokken partijen altijd eerst de oorzaken in beeld en wordt beoordeeld in hoeverre oorzaken kunnen worden beheerst (denk aan het voeren van eenden of vissen). Pas daarna wordt begonnen met het voorbereiden van de verbetermaatregelen;

Ad4: Het waterschap zet alleen in op brongerichte maatregelen als er een kosteneffectief maatregelpakket (volledig) kan worden uitgevoerd. Hierbij wordt ook nadrukkelijk gekeken naar de uiteindelijke beheer- en onderhoudsinspanning.

Ad5: Het aanpakken van structurele overlastlocaties is een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor alle belanghebbenden (= waterschap, gemeenten, omwonenden, gebruikers, enz.). Het waterschap pakt daarom structurele blauwalgenoverlast alleen samen met belanghebbenden op. Binnen het waterschap wordt gewerkt met een Kernteam met vertegenwoordigers uit alle betrokken afdelingen. Alleen de locaties waarbij betrokken partijen op bestuurlijk niveau hun financieel commitment hebben uitgesproken worden aangepakt.

Communicatie

Er zijn drie situaties waarin communicatie over blauwalgen in- en extern plaatsvindt:

1. Jaarlijkse communicatie voorafgaand aan het blauwalgenseizoen;
2. Communicatie bij actuele overlastlocaties;
3. Communicatie tijdens/in het kader van verbeterprojecten op overlastlocaties.

Optimalisering van de communicatie rondom blauwalgen wordt binnen het Kernteam voorbereid en besproken met gemeenten.

¹ Wateren waarover het waterschap het beheer voert

Relatie met beleidsvelden

- Winnend Samenwerken in Brabant

Het Kernteam houdt voortdurend oog voor mogelijke samenwerkingsvormen met de waterschappen Aa en Maas en De Dommel. Als het zinvol is om op onderdelen samen te werken met andere organisaties dan de Brabantse waterschappen, zal ook daarvan gebruik worden gemaakt. Een goed voorbeeld hiervan is het KRW-Innovatieproject Bestrijding Blauwalgenoverlast (KIM, Kansrijke Innovatieve Maatregelen). Waterschap Brabantse Delta heeft van 2009 tot en met 2012 bijgedragen aan kennisontwikkeling in het KRW-Innovatieproject Bestrijding Blauwalgenoverlast. In dit project is nauw samengewerkt met de waterschappen Aa en Maas en De Dommel en met de Wageningen Universiteit en de STOWA.

- Bijdrage aan doelen voor Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen

We staan primair een brongerichte aanpak voor. Daarmee zetten we in op een duurzame bestrijding van blauwalgen. Alleen bij voldoende breed draagvlak, ook voor de (beheer)periode na uitvoering, worden maatregelen voorbereid en uitgevoerd.